

crkva u svijetu

godina X • broj 1 • split • 1975

LICE I NALIČJE NAŠE BUDUĆNOSTI

Drago Šimundža

Otpočelo je drugo desetljeće pokoncilске obnove, teoloških pretraživanja i životnih sinteza. Početni zanos kao da je splasnuo; buka se stišala i s njom velika očekivanja. Ali život i dalje vri, budućnost je zahtjevna. Lomovi i krize potresaju duhove, no misli se bistre i kretanja pokazuju određena stišavanja. Naš svijet svagdanji ostaje ponovno naš svijet: identičan čovjeku i njegovu zalaganju, vremenu u kojemu se rađa i njegovim vizijama. To nas, dakako, neumoljivo sili da ne sustanemo, da iznova započinjemo i uvijek nešto novo stvaramo.

I ne može biti drugačije. Iznova otkrivamo stare spoznaje i u njima vlastite varke; iznova izgrađujemo i sebe i svijet. Rasplićemo stare i nove konce da bismo ih ponovno splitali. Snovi i java tako prate naš život i uvijek se iznova, u iščekivanju, stapaju u ljepšu budućnost. A stvarnost nije uvijek lijepa kao što obećava. Ni budućnost, znamo, nije uvijek dobrohotna. To nas i danas muči; zanima nas stoga: kakvo će biti naše sutra, ljudsko i kršćansko? Kamo ide naša povijest?

Uvijek je to zanimalo sva pokoljenja, i u Crkvi i u svijetu. No u naše je doba to zanimanje doprlo do svojega vrhunca. Današnja žurba života i sudbinske sprege naše povijesti, nagli usponi i krize, povećavaju bojazni i nade. Futurologija stoga prelazi u važnu disciplinu, horoskopi i koje-kakve prognoze zauzimlju istaknuta mjesta u tisku. Sve je nekako u iščekivanju, u bojazni i nadi istodobno. Statističari i prognozeri upućuju sad na kritičke, sad opet na pozitivne pokazatelje, i konačni se odgovori o našem zajedničkom sutra miješaju i razilaze. Dok jedni obećavaju brda i doline, drugi u svojim komentarima s nepovjerenjem gledaju u budućnost.

A nije to, znamo, stvar samo političkih komentara, koje ovdje želimo mi-moići. Različiti glasovi stižu sa svih strana. Ni religijsko podneblje nije od toga pošteđeno. I po njemu se prebire i komentira s različitim naglas-skom i oduševljenjem.

Čemu se dakle možemo nadati, čega bojati?

Lica i naličja povijesti stalno nas prate, ni budućnost im neće izmaknuti. U tome je, čini se, izvorište stalnog dinamizma i sukobljavanja, zaustav-ljanja i razvoja, stvarnost iz koje izvire i u koju uvire naše svagdanje sutra.

Uvjereni, međutim, u tok općeg uspona povijesnog kretanja, mi možemo vjerovati samo u bolje. Znamo, doista, da se naše sutra svakim danom rađa u svojim porođajnim bolovima, stoga se nećemo iznenaditi ni pred kakvim iznenađenjima. Ali naš optimizam neće zato nestati. Makar neki spontano osjećaju nostalgiju za starim lijepim vremenima, svi mi u duši prestano priželjkujemo novi svijet, koji bi morao biti bolji od svjetova prošlosti i sadašnjosti.

Da bismo se ipak smjestili u stvarne povijesne okvire i osjetili lice i naličje života, moramo odmah u početku priznati da naša ljudska povijest, koliko god krupnim koracima kroči naprijed, u svojim novim postignu-ćima nosi i nove kušnje i razočaranja: svoja lica i svoja naličja. Mnogošta nas raduje i uznemiruje. Sve snažniji prodori čovjeka u svijet dojučera-šnjih tajna — da i ne spominjemo modernu tehnologiju i umjetno kre-iranje novih svjetova i psiholoških kompleksa sve do denaturalizacije pri-rode i osobe — stvaraju i otvaraju nove probleme, bojazni koliko i nade. Čovjek se umjetno toliko udaljuje od svojih prirodnih gena i tako se — što je svojedobno na narodnom i sociološkom području isticao Barrès — neotklonjivo »otkorjenjuje«, tako da se danas, kad se najgrlatije bori pro-tiv otuđenja, sve više k njemu primiče.

I nije samo to znak stanovite slabosti našega doba. Mogli bismo, na pri-mjer, govoriti o novovjekim robovanjima i krvavim ratovima, o dana-šnjoj gladi i nasiljima, o društvu koje se duši u sebeljublju, o duhovnim krizama i kojekakvim ideologijama, o vjeri i ne-vjeri, o stotinu varka koje haraju današnjim svijetom.

Nisu li sve to prepreke našoj nadi, smetnje boljoj budućnosti?

Kršćanstvo, na primjer, ima dvije tisuće godina odgaja čovjeka — i nije ga odgojilo. To nas koji put sili da svijet pogledamo i u njegovu naličju, da pristupimo čovjeku u njegovoj iskonskoj golotinji i sebičnosti.

Nemoćan da iziđe iz svoje kože, i moderni je čovjek, vidimo, nemoćan da iziđe iz svojih povijesno-socioloških varka, »idola«, kako ih je davno nazvao Francis Bacon. I tko može povjerovati da će taj isti čovjek sutra biti bolji, kad se još uvijek, i u ovo moderno doba, bori s nekim vjetrenja-čama i samo u svojem ideološkom transferu nalazi opravdanje svoje borbe i svojega nasilja?

Svijet naš, čini se, ima dva lica, a na mahove i danas izgleda da u svojem naličju nije ništa bolji od davno minulih razdoblja starih kultura i civilizacija. Tu, doduše odveć crnu, pomisao potvrđuju neugodne prognoze, koje mnogi izriču, da su suvremeni mehanizmi ideološko-komercijalnih magnata u neprestanom porastu, da se primiču granici državnog, pa i planetarnog manevriranja masama.

U tom bi slučaju sav naš humanizam bio obična varka i naša nadanja najveća razočaranja. Iako je u to teško vjerovati, nemamo dovoljno dokaza da u to ne moramo sumnjati. Činjenica je da još uvijek ideologije vladaju čovjekom, a ne čovjek ideologijama, te zbog toga u ovo novo doba razvikanog napretka i slobode još uvijek plaćamo danak starim kumirima, koji s vremena na vrijeme samo mijenjaju maske.

No unatoč svemu, to je još jedan razlog više, da ne budemo previše zaljubljeni u naš »stari svijet«. Svjesni da ga treba mijenjati, moramo se iz dana u dan truditi da Baconove »idole« — i koješta drugo — svedemo na najmanju moguću mjeru.

Odavno znamo da su rijetki sveci i heroji koji su u svakom času u stanju dalekom nepoznatom bratu pružiti svoju posljednju koru kruha. No to nas ne smije navesti da do kraja posumnjamo u čovjeka, pa da se i sami povedemo za svojim vlastitim sumnjama. Boljitak se ne ostvaruje nasiljem i galamom, ostvarujemo ga samo pobjedom nad samim sobom. Možda je u tom smislu i danas kršćanski personalizam najznačajnija revolucija modernog vremena. Treba nadići, kažu, prazna fraziranja i vlastito sebeljublje, te posebno ideološke fantome, da bismo se smjeli zaklinjati na čovjeka i svoj humanizam.

Cvaj društveno-povijesni okvir našeg svagdanjeg života — unatoč svemu svojem realizmu — nije dakle nepremostivi most bolje budućnosti. Dok nas s jedne strane pritišće i guši, s druge je poticaj novim snagama da u vlastitoj preobrazbi preobražavaju svijet. Suvišno je stoga danas staro pitanje: vrti li se naša povijest u krugu ili pokazuje stalni uspon? — Povijest smo mi. Porast svijesti i humanosti u čovjeku istodobno je i uspon povijesti.

Svi mi pomalo možemo priznati da se uvijek više govori i obećaje nego se stvarno ostvaruje. Kritika nam je stoga potrebna, smiona suprotstavljanja nužna. Ali, ako doista hoćemo boljitak, onda naša kritika ne smije biti usmjerena toliko na pogreške, koliko na varke. Prosvjed je uvijek bolji nego licemjerstvo, odvažnost korisnija nego bojazni. Ne treba se ljutiti što se, na primjer, teologija iz dana u dan trudi da rasvijetli i posuvremeni svoje postavke, nego na sporost i nemar da se smiono pogleda u oči svim problemima, na svim razinama. U ovakvoj sprezi suvremenih kretanja, ide vrijeme i već je tu kad će se kršćanstvo u cjelini, baš na religioznom području koje se sve više susreće s raznim para-religijama, suočiti s izrazitom činjenicom ponude i potražnje. Ni sredina, ni odgoj, ni tradicija neće ništa značiti. Na tržnici vrednota ono se mora suočiti s novim ukusom i raznim poteškoćama. U tom svjetlu valja bistriti načela, aktualizirati njihovu vrijednost, a čitavu ljestvicu sporednih vrednota,

propisanih i nametnutih istina, svesti na najmanju mjeru, tako da bi religiozni čovjek u svojoj slobodi doživljavao svoju vjeru. Unaprijedno determiniranje i sveobuhvatnost sustava moraju ustupiti mjesto vlastitoj kreaciji. Slobodni pristanak i osobni izbor nameću već danas svoje neminovne zakone.

Pitanja se, međutim, spontano nameću, dileme nas prate. Teško je izbjegnuti sumnjama. Stvarnost nas vrlo rijetko zadovoljava. I nije se stoga čuditi da bi svako novo pokoljenje htjelo graditi iznova; svako bi htjelo promijeniti svijet. Ali svijet se lako ne mijenja. I onda, što je najgore, uvijek dođe neko doba kad se i heroji umore, kad njihov prvotni žar zamijeni puko sebeljublje, vlastita korist ili ideološka varka. Čini se stoga na mahove da su samo mladi u stanju promijeniti svijet, i to samo dok su mladi, dok su puka opozicija zamorenim generacijama.

Eto zbog toga, reče mi jednom moj prijatelj, nikada nemam ništa protiv mladih, pa makar pretjerali u svojem idealizmu ili, ako hoćete, u svojem poetskom nihilizmu. Jer — i stari su to znali — nije opasan onaj koji se buni, koliko je opasan onaj koji se ne da buniti. Nije zlo — uvjeravao me je on tom zgodom — nije zlo, vjerujte, u ovim novotarijama što se događaju u vašoj Crkvi, nego u pokušaju da se te novotarije namegnu i jednom zauvijek apsolutiziraju. U tom slučaju biste bili — na starom. Povijest bi se i u vas vrtjela u krugu. Ne biste imali što ponuditi svijetu.

Doista, sve ima svoje lice i naličje. Moderna demagogija i suvremena nasilja u stanju su smišljeno ili čak otvoreno iznevjeriti najveće nade. Pluralizam i sloboda vlastitoga izbora postaju za mnoge kamen spoticanja. Prodor moderne psihoze i u crkvene redove, kažu, prijeti jedinstvu Crkve, a težnja za sve većom demokratizacijom crkvenih struktura nosi sa sobom opasnost da se izrodi u strančarskim skupinama koje tako lijepo propovijedaju o snošljivosti i slobodi, ali u biti traže samo svoju korist, nameću samo svoju volju.

Moglo bi se u sve posumnjati, ali sumnja i nepovjerenje nisu vrline. Unatoč naličjima povijesti, nemoguće je povjerovati u opravdanost takvih bojazni. Pesimizam je, uostalom, najveći neprijatelj svakog napretka.

Prijeđemo li časkom s ekleziološke problematike na opće tokove ljudske misli i društvenih prilika, susrećemo gotovo iste probleme. Antagonizam je uvijek nazočan. Demagogija i prisila još uvijek ponizuju čovjeka. Institucije i ideologije trajna su prepreka stvarnom napretku. Stoga će i u budućnosti biti razumljivi započeti naponi Crkve i njezina trajna briga za čovjeka, bio on vjernik ili ne-vjernik. Jer, suvišno bi bilo govoriti o uspjesima bilo na kojem području kad je u pitanju čovjek, njegova egzistencija i sloboda. Uostalom, svi znamo da je sudbina naroda sudbina Crkve.

Nije se stoga čuditi da nas zanimaju opći tokovi povijesti i ljudsko pitanje, bojazni i nade suvremenoga čovjeka. Stoga ćemo spomenuti najtežu prijetnju, pred kojom će se nalaziti i sutrašnji svijet. Jer nisu samo prisila i demagogija jedina zla koja tište čovjeka. Budućnost strepi pred totalnim zastojem ljudske povijesti. Barem s vremena na vrijeme pojavljuju se i

takve bojazni. I s pravom, uvjeravaju nas neki. Čovjek je, kažu, danas gospodar tajanstvenih sila, i na taj način, pri danom spletu nekih međusobnih neprilika, ako njegov rušilački nagon u njemu progovori, kadar je odjednom svu svoju povijest erostratski zaustaviti. — Iako u to ne možemo vjerovati, ne možemo se niti zadovoljiti s dosadašnjim postignućima.

Nemamo očito razloga biti previše ponosni ni na svoje uspjehe ni na koje-kakva obećanja, dok nas prate tolika naličja naše povijesti, ali naš optimizam neće stoga nestati. A nije on samo puko vjerovanje: temelji se na općoj želji i nastojanju da naš svijet postane boljim i ljepšim.

Znamo, dakle, da budućnost nije nikakav skriveni eldorado, koji nas negdje čeka. To je radije zadaća i napor. Treba je s mukom graditi. No unatoč svemu nismo fatalisti. Vjera u čovjeka i ono ljepše lice naše povijesti ne dopuštaju nikakav fatalizam. I u ovakvu spletu i surovu naličju društvenih, misaonih i religioznih kriza postoje očito imanentne humane snage koje su kadre izdržati napore i ispuniti nade.

I ako naša generacija, zamorena i opterećena vlastitim nepovjerenjima, ne uspije ispuniti naše snove, doći će nova pokoljenja, koja će biti vjernija pravdi i čovjeku negoli povijesti. Nasljednici tvrdoglavih pređa, i oni će, možda, nositi u sebi težnju za apsolutiziranjem svojih pogleda, strast da nasilno ili prikriveno vladaju svijetom, ali će u njima jednom prevladati zdrava svijest da je čovjek poklonik pravde, izdanak božanske slobode.

Defetizam bi bio najveća opasnost, pasivno predanje sudbini pravi kuka-vičluk. Kršćanstvo nije nikada bilo, pa ne bi smjelo to biti ni danas, fatalistička religija. Pasivitet mu nije krepost. Povjerenje u se dinamična je snaga svakog čovjeka, svakog naroda. To više, kad znamo da nam sudbina nije dana, nego da je mi moramo stvarati. Drugim riječima, treba prihvatiti povijest ovakvu kakva je i optimistički gledati u njezin (kotač) zamašnjak, koji uporno moramo smiono gurati.